

YARDIMCI DOÇENTLİK: ABD'DEN TÜM DÜNYAYA YAYILDI

Yardımcı Doçent (İngilizce'deki adı Assistant Professor) unvanı, Avrupa'nın ilk üniversitesi olan Bologna Üniversitesi 1088'de kurulduktan yüzlerce yıl sonra ABD'de ortaya çıktı. ABD'nin ilk üniversitesi olan Harvard ise 1636'da kuruldu. ABD'deki üniversiteler, Avrupa üniversitelerinin seviyesine çıkabilmek amacıyla, yetenekli gençleri Avrupa'ya doktora yapmak üzere gönderdiler. ABD üniversiteleri daha sonra kendi doktora programlarını açtı. Avrupa üniversiteleri, ilk yıllarda kilisenin etkisinde oldukları için çok tutucuydu. Öğretim üyeleri için Doçent ve Profesör unvanları dışında unvan kullanmayı son yıllara kadar istemediler. İngiltere'de ise Lecturer, Reader ve Professor unvanları vardı. ABD'nin yenilikçi ve dinamik üniversiteleri, hızla gelişebilmek için genç akademisyenlerin önünü açmak istedi. Assistant Professor (Yardımcı Profesör) unvanı, ABD'de bu amaçla ortaya çıkartıldı. Günümüzde ABD'de öğretim üyeliği 3 kademedен oluşur: a) Assistant Professor (Yardımcı Doçent'e eşdeğer) b) Associate Professor (Doçent'e eşdeğer) c) Professor (Profesör'e eşdeğer).

ABD'de Yardımcı Doçent (Assistant Professor-tenure track) kadrosuna atanabilmek için adayların, doktoradan sonra, bir üniversitede doktora sonrası araştırmacı olarak çalışmış ve bilimsel makaleler yayımlamış olmaları beklenir. Yardımcı Doçent kadrosuna atananlar, 6-7 yıl içinde yeterli araştırma yaparsa, ders değerlendirmelerinde öğrencilerden yeterli puan alır ve üniversiteye araştırma projeleri kazandırabilirse doçent unvanıyla sürekli kadroya atanırlar. ABD'de geliştirilen Yardımcı Doçentlik; gençleri motive eder ve genç yaşta Doçent ve Profesör olmalarına yardımcı olur. Geçmişte Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu, ABD'de Yale Üniversitesi'nde bu model sayesinde 28 yaşında Profesör olmuştu. Sinanoğlu'nun o yıllarda Avrupa'da veya Türkiye'deki yasaya göre 28 yaşında Profesör olma olanağı yoktu. O dönemde ülkemizde geçerli olan klasik Avrupa sisteminde, yetenekli gençlerin Doçent olabilmeleri bile çok zordu. Ülkemizde, 2547 sayılı yasa ile Yardımcı Doçent unvanı ihdas edilmeden önce Türk üniversitelerinde Doçent ve Profesör sayısının az olma nedeni gençlerin önünün kapalı olmasıydı.

Türkiye'de 1933'te yapılan üniversite reformuyla, önce İstanbul Üniversitesi ve ardından diğer üniversitelerimiz Avrupa sistemine göre kuruldu. Avrupa'dan davet edilen profesörlerin önerisiyle hazırlanan yasaya göre akademisyenler; Asistan, Doçent ve Profesör unvanına sahip olabiliyordu. Doktorasını alan gençlere, Doktor Asistan denilirdi ama onlar ders veremedikleri gibi tez de yönetemezdi. Türkiye'de 1956'da kurulan ODTÜ, Amerikan üniversite modeline göre özel bir yasayla eğitime başladı ve ülkemizde ilk kez doktorası olan gençler Yardımcı Profesör unvanıyla kadrolara atandı. YÖK'ün kurulduğu 1982'de 2547 sayılı yasa hazırlanırken, ABD'deki Yardımcı Profesörlük sistemi

benimsendi. Ancak, ABD ve ODTÜ'deki Yardımcı Profesör unvanı yerine 2547 sayılı yasada Yardımcı Doçent adı tercih edilmişti. Bunun nedeni, Yardımcı Profesör unvanının Doçent unvanından daha üstte olduğunun sanılmasını önlemektir.

Yardımcı Doçentler sayesinde ülkemizdeki üniversite sayısının artması ve genç akademisyenlerin önünün açılması mümkün oldu. Bu genç akademisyenler tüm üniversitelere dinamizm kazandı. Yardımcı Doçentler; Doçent ve Profesörler gibi ders vermek, araştırma projesi yönetmek, tez danışmanı olmak ve bölüm başkanlığı görevlerini yapabilmek gibi haklara kavuştu. Bu yasayla Yardımcı Doçentler; Profesör ve Doçentler gibi öğretim üyesi unvanına sahip oldu ve görev tanımları eşdeğerlik kazandı (2547 sayılı yasanın ilgili maddeleri: 3m ve 22 a, b, c, d, e). Yasada; Öğretim Görevlisi, Okutman, Araştırma Görevlisi ve Uzmanlar ise öğretim elemanı olarak gruplandı.

Yeni kurulan üniversitelerimizin hızla yeni bölümler açıp öğrenci almalarında, Yardımcı Doçent kadrosunun çok önemli katkısı vardır. Yeni bir bölüm açabilmek için o bölümün kadrosunda en az 3 öğretim üyesinin (Profesör, Doçent veya Yardımcı Doçent) olması gerekmektedir. Ülkemizde 30-40 bin akademisyen açığı varken yeni kurulan ve gelişmekte olan üniversitelerin öğrenci alabilmeleri ancak yeterli sayıda Yardımcı Doçent bulabilmelerine bağlıdır. Yardımcı Doçentlik; ABD'deki hızlı gelişmelere ayak uyduramayan Avrupa üniversitelerinin son yıllardaki kurtarıcısı oldu. İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, İsveç, İsviçre, Danimarka, Belçika, Polonya ve Romanya gibi ülkelerde bu unvan hızla yaygınlaştı. Çin, Hindistan, Rusya, Japonya ve Pakistan gibi nüfusu yüksek olan ülkelerin üniversitelerinde de Yardımcı Doçent unvanı kullanılmaktadır. Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'da ise benzeri uygulama yıllardır uygulanıyor. Suudi Arabistan, İran, Mısır ve Malezya gibi ülkelerde de Yardımcı Doçentlik uygulaması vardır. Burada örnek olarak verilen ülkelerde, Yardımcı Doçent ile aynı statüde olanlara İngilizce "Assistant Professor" denilmektedir. Türkiye; 1956'da ilk kez özel bir yasayla, ABD'deki gibi Yardımcı Doçentlik uygulamasını başlatıp 1982'deki 2547 sayılı yasayla tüm Türk üniversitelerine yaygınlaştırarak çevre ülkelere örnek oldu. Avrupa ise Yardımcı Doçentlik kadrolarının, üniversitelere getirdiği dinamizmi yıllardır izlediği halde son yıllarda uygulamaya koyabildi.

Türkiye; Yardımcı Doçentlik konusunun önemini 61 yıl önce kavramış ve başarıyla uygulayıp Avrupa üniversitelerinden çok önce ABD'deki üniversite modeline geçerek ABD sisteminin dinamizmini yakalayabilmiştir.

Prof. Dr. Ural Akbulut
ODTÜ Kimya Bölümü